

Примітки:

1. Расторгуев С. П. Информационная война. — М., 1998. — С. 109.
2. Почепцов Г. Г. Теория и практика информационных войн. — Ровно, 1999. — С. 56.
3. Політична цензура в Україні: Факти. Тенденції. Коментарі. — К., 2002. — С. 34.
4. Національна безпека і оборона. — 2002. — № 11. — С. 5.
5. Осенев В. Война в Интернете // Солдат удачи. — 2000. — № 3.
6. Почепцова А. Тримай зв'язок з політиком // ППК. — 2000. — № 9.
7. Почепцов Г. Имидж от фараонов до президентов. — К., 1997.

Петро Сіреджук
(м. Львів)

Німці Східної Галичини наприкінці ХХ — на початку ХХІ ст.

У статті вперше у вітчизняній історіографії робиться спроба висвітлити процеси національного відродження німецької меншини Східної Галичини наприкінці ХХ — на початку ХХІ ст.

В статье впервые в отечественной историографии делается попытка рассмотреть возрождение немецкого меньшинства Восточной Галиции в конце ХХ — в начале ХХІ ст.

В українській історичній науці проблема відродження німецької меншини в Східній Галичині в наші дні ще не стала предметом окремого наукового дослідження. Щоправда, на місцях, у обласних центрах: Івано-Франківську, Львові та Тернополі з'являються публікації про діяльність німецьких громад у цих містах. В. Васильчук, В. Шмідт, Р. Тхоржевський досліджували лише процеси консолідування німців обласних міст навколо культурно-освітніх організацій «Wiedergeburt»* та перші кроки їх діяльності. Поза їх увагою залишилися питання про заходи «Wiedergeburt» з відродження національної меншини та контакти між ними та співвітчизниками з інших регіонів України. Отже, метою розвідки є відтворити картину національно-культурного відродження німецької меншини Галичини за роки незалежності української держави [1].

Горбачовська «перебудова» попри волю її авторів сколихнула приспану енергію народних мас. Повсюдно в СРСР, зокрема й в Україні, почалися демократичні процеси, в які включилися не тільки представники корінної нації, але й національні меншини. Німецька меншина однією з перших, 16 вересня 1989 р., заснувала в Києві республіканське культурно-освітнє товариство «Wiedergeburt». Воно в той час розгорнуло серед 37,8 тисяч німців УРСР велику організаційно-роз'яснювальну роботу зі створення, насамперед в обласних центрах, регіональних відділень товариства. У числі перших німецькі обласні товариства утворилися в Києві, Івано-Франківську, Криму, Миколаєві, Львові, Херсоні, Сумах, Луганську, Харкові, Чернігові, Черкасах, Хмельницьку, Полтаві і Луцьку. Регіональні товариства у Східній Галичині очолили Е. Шрейдер (Івано-Франківськ) і М. Бендус (Львів) [2].

Встановлено, що офіційно німці України, в тому числі й досліджуваного регіону почали активно себе проявляти на початку 1991 р. Приводом до їх консолідації й активності стала підготовка до проведення в Москві у березні того року I з'їзду німців СРСР та Всеукраїнської конференції німців України. Піонерами в згуртуванні своїх сил у Східній Галичині виступили німці Станіслава. 2 лютого 1991 р. німці Івано-Франківська зібралися в приміщенні штабу Народного Руху України і заснували національне товариство «Wiedergeburt», а також вибрали трьох делегатів на Всеукраїнську конференцію німців України. За даними ініціатора об'єднання

прикарпатських німців Ернеста Андрійовича Шрейдера на території Івано-Франківської області тоді мешкало 268 осіб німецької національності [3].

При заснуванні Івано-Франківський «Wiedergeburt» налічував у своїх рядах близько 300 осіб. За його коротку історію відбулися кардинальні зміни: кількість членів скоротилася майже в п'ять разів. Причини скорочення членства товариства різні. Вони були об'єктивного і суб'єктивного характеру. Насамперед, до нього як показав час, вступило багато випадкових людей, які сподівались отримати для себе якусь вигоду, але її не було. Тому такі члени відразу вийшли з товариства. З часом багато міських німців подалося до Німеччини, старші повмирили, дехто за віком і станом здоров'я не можуть брати у ньому участь. Сьогодні це товариство налічує 65 активних членів. Товариство складається в основному з російських німців. Галицьких німців в ньому налічується 8 сімей, щоправда всі вони є інтернаціональними родинами. Очолює його молода енергійна німкеня з російських німців Анна Шейнарт, учасниця, а також секретар II Всеукраїнського з'їзду німців України [4].

До 2002 р. Івано-Франківське товариство «Wiedergeburt» не мало свого приміщення. З того часу, коли дирекція міської ЗОШ № 5 надала їм кімнату, воно заявило про себе на повний голос. Насамперед, це товариство встановило тісні контакти із співвітчизниками з баварського міста Мюнхена, які 2001 р. подарували їм комплект національних костюмів для проведення різних заходів національного характеру, а також книги про галицьких німців і кілька щорічних календарів галицьких німців, виданих у Німеччині останніми роками [5].

З різноманітних заходів Івано-Франківського товариства «Wieder-geburt» слід назвати успішну роботу недільної школи, організацію з дітьми занять для навчання приготування страв національної кухні, літнього і зимового дозвілля дітей і відпочинку дорослих у національних таборах у селі Базарянка на Одещині, в самій Одесі, Криму, в Мукачево на Закарпатті; святкування національних релігійних і державних свят. 28 серпня громада щорічно проводить «День національної скорботи німців України». На ньому вшановують депортованих 28 серпня 1941 р. німців України і Росії з рідних місць до Казахстану та інших радянських республік. Цікаво у них відбувається також «День пива» тощо [6].

При товаристві діють хоролий і танцювальний гуртки, музей, на стендах якого відтворено роботу товариства. Встановлено тісні контакти з національними товариствами Коломиї, Дрогобича, Львова. Члени товариства брали активну участь у Першому фестивалі художніх колективів німців Західної України, що проходив у жовтні 2002 р. в Коломиї. Душею товариства визнають Ельвіру Генріхівну Крафт. Вона була делегатом I Всеукраїнського з'їзду німців України, в 1997–1999 рр. очолювала німців Івано-Франківська. З її ініціативи при товаристві працює недільна національна школа, в якій протягом кількох років вона веде заняття з рідної мови, літератури, історії, національної кухні. Крім неї діяльну участь в роботі товариства беруть Л. І. Логінова, А. Е. Беляєва-Рідель, М. Ю. Величко-Найман, Ж. П. Кевкало та ін. [7]

Діяльну посильну участь у роботі товариства бере й молодь. Зокрема, діти шкільного віку щорічно представляють німецьку діаспору на міському фольклорному святі національних меншин обласного центру. Юнаки і дівчата 28 серпня 2003 р. у спортивних костюмах кольорів німецького прапора здійснили піше сходження на Говерлу [8].

Варто зазначити, що крім обласного товариства на Івано-Франківщині велику роботу серед місцевих німців проводить Коломийське міськрайонне відділення міжнародної організації Товариство німців «Wiedergeburt». Міська влада Коломиї зареєструвала його 17 березня 1999 р. У своїх рядах воно налічує 78 членів. Очолює товариство молодий і енергійний Зіновій Шмідль [9]. Душею організації «Wiedergeburt» є східно-галицькі німці, які народилися на Коломийщині.

«Wiedergeburt» Коломиї з перших днів свого існування показав себе активним товариством нинішніх коломиїських галицьких німців. Вже восени 1999 р. вони зуміли силами юних коломиян організувати концерт німецькою мовою для гостей з Німеччини [10].

З нагоди святкування 190-річного ювілею заснування першого на Коломиїщині німецького поселення Маріягільф (1811 р.) до мальовничого покутського міста Коломиї (Івано-Франківська область) з'їхались численні гості з різних регіонів України та з-за кордону. Зокрема, на запрошення Товариства «Wiedergeburt» та Коломиїської міської Ради на святкування прибула делегація галицьких німців з ФРН на чолі з Йосипом Герстлем, представником Допоміжного комітету галицьких німців з міста Вольфсбурга. Заплановані заходи були проведені спільними зусиллями Коломиїського товариства німців «Wiedergeburt» та дирекції Музею історії міста Коломиї при підтримці посольства ФРН в Україні [11].

Першого дня учасники торжества відвідали село Сідлице, де з 1880 по 1940 рр. існувало розвинуте в господарському та культурному відношенні німецьке поселення Бредтгайм. Про колишнє перебування тут німців нагадує ще добре збережена євангельська кірха, що нині відреставрована та використовується греко-католиками, а також німецьке кладовище, яке знаходиться на окраїні лісу. Воно майже вщент було зруйноване за радянських часів. На території кірхи членами коломиїського Товариства «Wiedergeburt» споруджено Пам'ятний Хрест з надписом німецькою та українською мовами, про колишніх засновників поселення Бредтгайм. У кірсі відслужили Службу Божу за упокій колишніх жителів цього поселення [12].

Другий день святкування був присвячений 190-річчю заснування поселення Маріягільфі. Святкування було розпочате Службою Божою, яку провели в поселенні Маріягільф на місці знищеного німецького католицького костелу. Сьогодні тут відбудовано каплицю, яка в мініатюрі буде копією сакрального пам'ятника місцевих німців [13].

Про великий внесок галицьких німців у розвиток міста та підйом індустрії, сільського господарства і культури у Коломиї йшлося на науковій конференції, що була присвячена цьому ювілеєві і проходила в музеї під назвою «Історичні мотиви утворення першого німецького поселення Маріягільф і його роль в економічному, політичному та культурному житті міста Коломиї» [14].

Найбільшим здобутком у діяльності товариства було проведення 5–6 жовтня 2002 р. Першого фестивалю художніх колективів німців Західної України. Цей захід відбувся завдяки підтримці культурного відділу посольства ФРН в Україні. Першого дня гості і місцеві аматори мистецького форуму однією великою сім'єю зійшлися на посвяченні новозбудованої кірхи неподалік традиційного цвинтаря, що в кінці вулиці Олекси Довбуша. Перед компетентним журі репрезентували свою творчість нащадки німецьких поселенців із Чернівців і Закарпаття, Львова і Тернополя, Дрогобича і Рівного, Івано-Франківська і Коломиї [15].

У Львові громада німецької меншини у березні 1991 р. з ініціативи Миколи Бендуса заснувала національне товариство «Wiedergeburt». На його базі наприкінці 1994 р. утворено львівське обласне товариство «Deutsches Heim»*. Львівське міське товариство поставило собі за мету відродити звичаї і традиції національної меншини в обласному центрі. Товариство перш за все організувало дві групи для вивчення німецької мови. Перша для тих, хто вже трохи володіє рідною мовою, інша для початківців [16]. Другим важливим заходом товариства було встановлення тісних контактів з історичною батьківщиною. Насамперед ним налагоджено контакти з «Комітетом допомоги галицьких німців» у Марбурзі. Містом побратимом для львівської німецької громади став Фрайбург. Обоюсторонні контакти між двома сторонами чітко простежуються з 1994 р. і вже стали традиційними. У Львові 1994 р. гостювала молодіжна група із

міста-побратима Фрайбурга, на чолі з пастором Андреасом Каучою. Гості жили у своїх ровесників-співвітчизників. Львівська молодь німецької громади організувала фрайбургцям цікаві екскурсії по місту, до замку в Олеську, подорожі в Карпати [17].

У вересні 1994 р. товариство організувало видання власної газети «Freiheit und Wiedergeburt»,* редактором якої став Анатолій Марц. Газета виходила раз у місяць і подавала новини з життя німецької меншини та цікаві статті про видатних культурних діячів краю німецької національності. На жаль, через фінансові труднощі єдиний на теренах Східної Галичини друкований орган німецької меншини припинив своє існування в кінці 1996 р. [18]

Краща доля склалася в інструментально-вокального ансамблю. Він був організований з ініціативи Лізи Гуршаль. Самодіяльні артисти власноруч виготовили національні костюми, розучують німецькі фольклорні пісні і народні танці. У травні 1995 р. ансамбль брав участь у III обласному фестивалі національно-культурних товариств Львівщини. Вокально-інструментальний колектив у складі Ельміри Кузьмичової, Галини Кучеровської, Гертруди Конахевич, Маргарети Жак, Лії Зальф-Курятникової майстерним виконанням німецьких народних пісень, класичних творів німецьких композиторів заворожив не тільки глядачів залу, але й журі фестивалю. Колектив самодіяльних артистів відзначено Почесною грамотою і призом [19].

Незважаючи на економічні труднощі німецька меншина в культурному плані продовжувала розвиватися, про що свідчать проведені нею у 1996 р. заходи. Зокрема, дві виставки: комп'ютерної техніки «Краса в хаосі» в університеті «Львівська політехніка» та німецького художника Міхаеля Моргнера в Національному музеї; концерт фольклорної групи товариства, сольний концерт Урсули Феррі в органному залі, зустріч з письменницею Неллі Дес. Того ж року закладено початок дружби Гьоте — Інституту з культурними осередками у Львові [20].

Душею і активними членами львівського «Wiedergeburt» в часі його становлення стали Є. Баранов, Н. Каландина, Р. Оліярник, Є. Кузьмичова, Л. Настасю, М. Прийма, В. Ротштейн, А. Шафранський, Р. Шаригіна і В.КШмідт, який очолив його і до виїзду до Німеччини в 2001 р. був його незмінним керівником [21]. Членами цього товариства є ряд відомих в Україні людей. Так, Альберт Шмюкк — багаторазовий призер України і Європи з туризму [22].

Товариство немало робить для духовного і національного відродження німецької меншини краю, зокрема, відновлення релігійних традицій. Ці заходи проводяться із залученням дітей і молоді спільно з пастором місцевої євангельсько-лютеранської громади. Так, у першу неділю жовтня 1996 р. члени товариства «Deutsches Heim» разом з пастором М. Бендусом провели «Ertendankfest» — свято подяки за урожай. Дитячий вокальний ансамбль під керівництвом Єльвіри Кузьмичової виступив зі спеціально підготованою програмою [23]. Для бажаючих опанувати рідну мову у 1992 р. при товаристві відкрито недільну школу, що діє й понині. Навчальними підручниками та обладнанням допомагає Німеччина, зокрема, організації «INTERNATIONALES» та «VDA». Її заняття проходять у Національному університеті ім. Івана Франка, їх ведуть висококваліфіковані фахівці — викладачі цього навчального і наукового закладу. Традиційними стали поїздки дітей і дорослих у літні національні табори Одещини, Закарпаття, Криму, Німеччини з метою зближення одних і других [24].

Львівське товариство «Deutsches Heim» бере також активну участь у житті німецької меншини України. Тут встановлено зв'язки з регіональними товариствами німців Закарпаття, Прикарпаття, Поділля, Волині. Делегати Львівського обласного товариства галицьких німців: Вальдемар Шмідт, Віктор Родштейн та Євгеній Тільман у грудні 1996 р. були делегатами ІКЗ'їзду німців України. В. Шмідт і Є. Тільман входили до складу Фольксрату Всеукраїнського товариства німців в Україні [25]. З важливих заходів цього товариства слід назвати надання гуманітарної

допомоги потерпілим від стихійного лиха в Закарпатті в грудні 1998 р. та проведення «Дня пам'яті», яке щорічно відбувається 28 серпня [26].

Квартет цього товариства «Лемберг» у складі Маргарити Жак, Гертруди Конахевич, Ельвіри Кузмичової 21 вересня 2003 р. виступав у Одесі на Першому міжнародному фестивалі німецької музики, присвяченому 200-річчю поселення німців в Одеському регіоні. Їхній виступ був відзначений дипломом [27].

«Deutsches Heim» сьогодні у своїх рядах сьогодні налічує 250 осіб переважно зі Львова, Червонограда, Городка, Стрия та Яворова. Його очолює німкеня з галичан Марія Веселовська. Оскільки обласне товариство об'єднує різних за віком та інтересами людей, то при ньому працюють різні клуби: жіночі «Фрауен-Клуб» (голова Е. Оліярник), «Лорелея» (голова Л. Зальф-Курятникова) і чоловічий — сеньйорен «Львів». Всі вони співпрацюють з обласним громадським об'єднанням «Етнос» [28].

При товаристві діє осередок «Galiziendeutsche»*, який виник наприкінці 2000 р. з ініціативи Лідії Ригель. Він складається виключно з нащадків галицьких німців, які народилися у Східній Галичині. Його статут прийнято 28 березня 2001 р. У своїх рядах клуб нині налічує 56 членів. Члени товариства беруть участь у святкуванні національних і релігійних свят, заходах які проводить товариство «Deutsches Heim», громадські і державні організації Львова і Львівської області [29].

Треба підкреслити, що львівська громада німців є досить рухлива і сьогодні проводить багато цікавих заходів не тільки в рамках діаспори, але й в масштабах цілого міста. Так, на Різдвяні свята 2003 р. з ініціативи лікарки на пожертвування віруючих лютеранської громади закуплено постільну білизну, ліки, подарунки для бездоглядних і залишених без опіки важкохворих і немічних людей, які перебували на той час в лікарні м. Львова. Товариство вже кілька років на громадських засадах займається долею безпритульних людей. У 2003 р. йому вдалося в Львові відкрити дім для безпритульних [30].

На Львівщині крім обласного «Deutsches Heim»*, тепер діють ще два німецькі товариства: обласне молодіжне «Deutsche Jugend»** та дрогобицьке міське товариство.

Молодіжне товариство «Deutsche Jugend» засноване 2 листопада 1993Кр. налічує 72 члени. Ініціаторами його заснування були Євген Тільманн, Олена і Тетяна Шмідт, Альберт Шмік. Воно охоплює юнаків і дівчат віком 16–28 років. Всеукраїнське товариство «Deutsche Jugend» виникло лише 1996 р. [31]

Доречно наголосити, що серед молодіжних організацій німецької меншини Львівське є найдавнішим не тільки в Україні, але й на всьому просторі колишнього СРСР. Воно займається збереженням та розвитком національної самобутності німців Львівщини, відродженням культурних і духовних традицій, німецьких народних обрядів і ремесел. Для досягнення статутних цілей та завдань в організації створено дитячі та молодіжні гуртки за інтересами, функціонує хор, танцювальний ансамбль, регулярно проводяться заняття з вивчення німецької мови [32].

За кілька років зроблено немало. Особливо багато зусиль молодіжне товариство докладает для відродження німецької культури в молодіжному середовищі: святкування Різдва Христового, Пасхи, Дня подяки, вивчення німецьких народних і молодіжних пісень і танців. Молодь бере участь у хорі, що організувався при обласному товаристві «Deutsches Heim» [33].

Відрядно зазначити, що «Deutsche Jugend» не є замкнутою національною молодіжною організацією, а відкритою для всіх молодих людей, хто цікавиться німецькою мовою та культурою. Серед найбільших її досягнень — організація та проведення у 1998 р. Днів німецької культури у Львові та у 1999–2001 рр., організація відпочинку німецької молоді у Міжнародних молодіжних

таборах «Привіт», «Фройнде» у Карпатах та участь у фестивалях культур національних меншин Львова і німецької культури в Україні. Так, 1 червня 2003 р. «Deutsche Jugend» нагороджено грамотою за організацію і участь у Другому фестивалі національних культур, що проходив у Львові 29 травня — 1 червня того року. У квітні 2004 р. львівська обласна німецька молодіжна організація була учасником фестивалю німецької культури, який проходив у Києві. 2 травня 2004 р. вона брала участь у III Фестивалі національних культур Львова. 16 юнаків і дівчат у вересні 2004 р. брали участь у III Всеукраїнському фестивалі німецької культури, який відбувся в Сімферополі [34].

У 2002 р. «Deutsche Jugend» заснувала газету «Hallo Freunde»*, яка виходить з періодичністю 1 раз на два місяці. Вона дуже цікава, а тому на її адресу надходить багато схвальних відгуків, як серед німецької молоді України, так і від людей, які цікавляться німецькою мовою і культурою на Львівщині. Керує молодіжною організацією молода енергійна Оксана Оліярник, яка добилася відкриття у 10 травня 2004 р. молодіжного центру ЛОМО «Deutsche Jugend» у Львові [35].

«Deutsche Jugend» має сталі контакти з молодіжними організаціями і товариствами історичної батьківщини. Добрі стосунки «Deutsche Jugend» склалися з молоддю Мюнхена, Фрайбурга, «Комітетом Допомоги галицьких німців» та громадською організацією «Otto Benecke Stiftung e. V». Так, влітку 1997 р. молоді німці Львова на запрошення фрайбургців побували у Фрайбурзі, а фрайбургці з візитом-відповіддю побували у Львові на Різдвяні свята 1998 р. Приїхали до нас гості з Німеччини перед самим Новим Роком. Молодь обох країн спільно в день Різдва, в масках та костюмах і з веселим настроєм, ходили колядувати містом. Усіх їх зустрічали з величезним інтересом, схваленням і щирою радістю [36].

У цілому усі товариства німецької меншини Східної Галичини тримають курс на відродження серед співгромадян німецького походження рідної мови, німецької культури, звичаїв і традицій, втрачених за радянських часів зв'язків з Німеччиною. В цьому напрямку вони багато зробили для збереження німецької самобутності і національної самосвідомості німецької меншини, що проживає на Львівщині. З цією метою усі товариства намагаються залучити до громадської і культурно-освітньої роботи й тих німців, що проживають у районах Львівської області.

Дрогобицьке товариство галицьких німців є наймолодшим у Східній Галичині. Воно виникло 2000 р. Ініціатором його заснування виступила Гелена Модрицька, яка потерпіла від сталінських репресій. Вона й по сьогодні очолює це товариство, що налічує 80 членів. Одна частина з них східно-галицькі, інша — російські німці. Товариство підтримує постійні контакти з національними товариствами Коломиї, Івано-Франківська, Львова. Цілеспрямованої роботи воно не веде і працює хвилеподібно [37].

Діяльними є міська організація «Wiedergeburt» та німецького культурного центру в Тернополі. Ініціатором заснування міської організації «Wiedergeburt» у 1992 р. була Надія Кеніг. На перших порах товариство носило назву «Freiheit» (Свобода) [38].

Його розквіт припадає на 1995 р., коли чисельність сягнула 60 осіб [39].

Сьогодні обласне товариство німців Тернопільщини налічує 47 членів. Має власну бібліотеку. При Тернопільському педагогічному університеті в січні 2004 р. товариство відкрило недільну школу для поглибленого вивчення рідної мови. Заняття ведуть висококваліфіковані педагоги вузу. Очолує осередок Гуль Альберт Федорович [40].

Найвпливовішою фігурою цієї первинної організації був Роберт Тхоржевський. Він народився 25 травня 1929 р. у Вінниці, в сім'ї військовослужбовця Бертє, який відзначився в

радянсько-польській війні 1920 р., був поранений. Це не врятувало його від репресій і в 1930 р. було засуджено на п'ять років позбавлення волі. Вдруге батька Роберта засудили 1936 р., на цей раз до розстрілу. Сину так і не вдалося відшукати могилу батька. Роберт Бертє, як син «ворога народу», щоб вижити в радянській дійсності змінив прізвище. Цілеспрямований і роботящий, він зумів закінчити історичний факультет Чернівецького державного університету ім. Ю. Федьковича. В 1974 р. захистив кандидатську, а в 1995 р. докторську дисертації. Він — автор 7 монографій і 180 статей. Був професором і директором Центру історії грошей Тернопільської академії народного господарства. Помер у Тернополі в 2002 р.

Добре працює в Тернополі і Німецький культурний центр під керівництвом Л. О. Міллера. При ньому діють три гуртки: вокальний, хоровий, танцювальний та театральна студія. Тут є своя велика бібліотека національної літератури, комп'ютер, а для розваг молоді — музичний центр [41].

Слід наголосити, що частина німців Східної Галичини ще живе своїм відрубним життям і не приймає ніякої участі в заходах первинних організацій «Wiedergeburt». На думку Р. Тхоржевського, — це пояснюється їх недовірою до карних органів молоді української держави [42].

Діяльність філій республіканського товариства «Wiedergeburt» сьогодні узаконена правовими актами української держави, зокрема, статтями 2, 3, 8, 22 Закону України «Основи законодавства України про культуру» від 14 лютого 1992 р. У ст. 8 цього закону встановлено спеціальні права національних меншин у сфері культури: зберігати, розвивати і свою культуру, мову, звичаї, традиції та обряди; утворювати національно-культурні товариства, центри, заклади культури і навчання.

Для німецької меншини, а також науковців Східної Галичини при Львівській національній науковій бібліотеці Національної академії наук України 1992 р. спеціально створено читальний зал німецькомовних видань і періодичної преси, де можна вдосконалювати свої знання німецької мови та діставати найновішу інформацію про Німеччину і Австрію. Сьогодні він щомісячно обслуговує приблизно 250–300 постійних читачів і регулярно проводить цікаві заходи.

Українська держава всіляко сприяє культурному розвитку німецької меншини в Україні, в тому числі і на західноукраїнських теренах. Нині випускники середніх шкіл німецької національності не боячись жодних переслідувань з боку держави можуть навчатися на відділеннях германістики університетів Дрогобича, Івано-Франківська, Львова та Тернополя. Підготовка національних кадрів сьогодні здійснюється у Львівському національному університеті ім. Івана Франка та Дрогобицькому педагогічному університеті, де на факультеті іноземних мов, відкрито спеціальну кафедру мов національних меншин західного регіону України [43].

В останній час велику роботу з відродження німецької меншини на теренах Східної Галичини в межах України проводить створена в 2001 р. Конфедерація національних товариств західних областей України, яка випускає «Інформаційний збірник міжнаціональних проблем». Конфедерація регулярно проводить засідання і форуми.

Це дало плідні наслідки. Відрадным є факт, що нині більшість німців Східної Галичини розмовною мовою вважають українську, а меншість продовжує розмовляти російською мовою. За даними перепису 2001 р. на Івано-Франківщині українською розмовляло 46,6%, а російською 30,8% німців. На Львівщині відповідно 48,2% і 37,6%, а на Тернопільщині цей показник складав 50,2% і 30,9% [44]. Ці дані засвідчують, що німці краю сприйняли молоду українську державу як свою. Що стосується осіб, які далі розмовляють російською мовою, то це, найчастіше, репатріанти колишніх радянських республік, котрі ще не вивчили добре державної мови й надалі спілкуються

російською мовою.

Разом із тим органи місцевого самоврядування допустили і серйозні прорахунки у виконанні діючого законодавства України та угод підписаних між Україною і ФРН щодо німецької національної меншини. На наш погляд, серйозне суспільне значення має проблема догляду за цвинтарями галицьких німців. Більшість з них сьогодні бездоглядні. Вони позаростали чагарниками і бур'янами. У такому стані перебувають зокрема цвинтарі в колишній колонії Фалькенберг, прозваною в народі Фальба, землі, якої відійшли до села Ніконковичі поблизу Щирця в Миколаївському районі, в Ангелівці Бузького району Львівської області, колишній колонії Сітауерівка Тисьминецького району на Івано-Франківщині. Отже, місцева адміністрація «забула» про спільну угоду України і ФРН, підписану 10 червня 1993 р. «Про догляд за військовими могилами в Україні і у ФРН» та розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 липня 1998 р. «Додаткові заходи щодо збереження місць поховань у населених пунктах України», що, безперечно стосується і кладовищ галицьких німців у Східній Галичині.

Щоправда, є поодинокі приклади і дбайливого ставлення до впорядкування цвинтарів національних меншин з боку місцевої влади. Так, з ініціативи мера В. Романюка в місті Долині Івано-Франківської області влітку 2003 р. впорядковано міський цвинтар, де поховано поляків і німців католицького віросповідання [45].

Прорахунком місцевої влади є відсутність асигнувань з державного бюджету на ремонт, реставрацію пам'яток архітектури галицьких німців, що дійшли до наших днів. Так, у селі Ангелівці Бузького району Львівської області у занедбаному стані перебуває чи не єдина у Східній Галичині німецька колонія, яка зберегла свій первісний вигляд. Це просто готовий музей архітектури та побуту східно-галицьких німців просто неба [46].

Мабуть, варто би подумати обласним адміністраціям Івано-Франківської і Львівської областей про доцільність повернення попередніх історичних назв тим деяким колишнім німецьким поселенням, у яких сьогодні проживають українці. Це була б реабілітація історичної пам'яті про проживання в них німецької меншини до Другої світової війни.

Таким чином, з моменту проголошення незалежності України, німецька діаспора об'єднана в національні культурні товариства пройшла два етапи свого розвитку: становлення (1991–1999 рр.) і розквіту (2000 — наші дні). На сьогодні регіональні організації республіканського товариства «Wiedergeburt» досить активно діють у п'яти містах західного регіону України: Дрогобичі, Івано-Франківську, Коломиї, Львові і Тернополі. Найбільш потужно розвивається німецька діаспора Львова, що має кілька різних товариств за інтересами, а також національний культурний центр, котрий координує їх роботу і надає їм практичну методичну допомогу. Крім здобутків на ниві рівноправного розвитку національних меншин, в тому числі і німецької, українська влада на місцях має і деякі прорахунки. Зміни суспільно-політичної ситуації в Україні дають нам сподіватись на зміни на краще й у цій сфері.

Примітки:

1. Шмідт В. Львівське обласне товариство німців «Deutsches Heim» // Німецькі колонії Галичини. Історія. Архітектура. Культура. — Львів, 1996. — С. 216; Тхоржевський Р. Німці Тернопільщини в контексті історичного розвитку (з кінця XVIII — до початку XXI століть). Науково-популярний нарис. — Тернопіль, 2000. — С. 57–67, Васильчук В. Німці в Україні Історія і сучасність (друга половина XVIII — початок XXI ст.). — К., 2004. — С. 146, 213.
2. Васильчук В. Вказ. праця. — С. 146.
3. Федьків Б. Збираються, щоб об'єднатися, німці Прикарпаття і не тільки... //

Прикарпатська правда. — 1991. — 26 січня. — С. 3.

4. Інформація респондента Е. Крафт. Записано 12 листопада 2002 р.

5. Там само.

6. Там само.

7. Там само.

8. Там само.

9. Інформація респондента М. Арсака. Записано 10 листопада 2002 р.

10. Галичина. 1999. — 7 вересня. — С. 2.

11. Інформація респондента З. Шмідля. Записано 11 листопада 2002 р.

12. Там само.

13. Інформація респондента М. Арсака. Записано 10 жовтня 2002 р.

14. Нагірний В., Іваночко В. Як одна родина // Вільний голос. — 2002. — 22 жовтня — С. 4.

15. Інформація респондента З. Шмідля. Записано 11 листопада 2002 р.

16. Свобода і відродження. — 1995. — № 2. — С. 2.

17. Свобода і відродження. — 1995. — № 5. — С. 1.

18. Інформація респондента О. Оліярник. Записано 21 лютого 2003 р.

19. Свобода і відродження. — 1995. — № 6. — С. 2.

20. Герц М. Кожному на смак // Свобода і відродження. — 1996. — № 14. — С. 2.

21. Свобода і відродження. — 1995. — № 6. — С. 1.

22. Там само. — № 3. — С. 8.

23. Кучерская Г. «Erntedankfest» — празник, который нас сближает // Свобода і Відродження. — 1996. — Приложение к сентябрьскому выпуску газеты № 15. — С. 4.

24. Шмідт В. Львівське обласне товариство німців... — С. 216.

25. Свобода і Відродження. — 1996. — Приложение к сентябрьскому выпуску газеты № 15. — С. 1.

26. Васильчук В. Вказ. праця. — С. 169.

27. Інформація респондента М. Веселовської. Записано 24 травня 2004 р.

28. Тишкевич О. Львівські німці поїдуть на Всеукраїнський з'їзд // Високий замок. — 2001. — 1 жовтня. — С. 2; Інформація респондента М. Веселовської. Записано 19 травня 2004 р.

29. Інформація респондента Л. Ригель. Записано 15 травня 2004 р.

30. Інформація респондента Л. Ригель. Записано 21 січня 2003 р.

31. Інформація респондента О. Оліярник. Записано 21 лютого 2003 р.; Тильман Е. Жизнь и проблемы немецкого молодежного общества // Свобода і Відродження. — 1996. — Приложение к сентябрьскому выпуску газеты № 15. — С. 2.

32. Там само.

33. Кучерская Г. Вказ. праця. — С. 4.

34. Інформація респондента О. Оліярник. Записано 21 лютого 2003 р.; 14 травня 2004 р.; Das zwiete Festival der nationalen Kulturen // Hallo Freunde. — 2003. — Juni — August. — S. 6.

35. Інформація респондента О. Оліярник. Записано 21 лютого 2003 р.; 14 травня 2004 р.

36. Васильчук В. Вказ. праця. — С. 213.

37. Інформація респондента З. Мудрицького. Записано 21 лютого 2003 р.

38. Тхоржевський Р. Вказ. праця. — С. 57.

39. Інформація респондента А. Гуля. Записано 12 лютого 2004 р.

40. Інформація респондента А. Гуля. Записано 25 лютого 2004 р.

41. Там само.

42.Тхоржевський Р. Вказ. праця. — С. 57.

43.Рябошапко Л. Правове становище національних меншин в Україні. (1917–2000). — Львів, 2001. — С. 412; Чирко Б. Німці. Етнічний довідник. Етнічні меншини в Україні. — К., 1996. — С. 93.

44.Підсумки першого Всеукраїнського перепису населення 2001 р. Статистичний довідник. — Івано-Франківськ, 2003. — С. 60; Інформація статистичних управлінь Львівській та Тернопільській областях.

45.Польові обстеження автора 2003 р.

46.Петришин Г. Німецькі поселення в Галичині // Шоста Всеукраїнська наукова конференція з наукового краєзнавства. — Луцьк, 1993. — С. 122–123.